

SKOLFRÅGAN

DEBATTEN om grundskolan har nu ingått i sitt parlamentariska slutskede. Några spänningsmoment återstår knappast. De facto blev frågan i allt väsentligt avgjord genom 1960 års Visbykompromiss. Om i vårt nuvarande demokratiska system en handfull auktoriserade representanter för de politiska partierna och de stora fackorganisationerna stänger sig inne i ett rum och fattar ett viktigt beslut, är möjligheterna till revision sedermera minimala. Att i efterhand tala om »opinionens» bifall är att gå i cirkel, eftersom »opinionen» består av ett antal remissinstanser, som i de flesta fall är på förhand partipolitiskt eller fackligt bundna. Beträffande remissvaren om grundskolan kan det generellt sägas, att ju mindre vederbörande instans haft anknytning till parterna i Visbykompromissen och ju mer den haft kontakter med det pedagogiska vardagsarbetet, desto starkare har kritiken varit mot skolberedningens grundskolemodell med dess i huvudsak sammanhållna högstadium. Folkskollärarkårens officiellt välvilliga attityd kan här nämnas som ett undantag, men det förefaller minst sagt osäkert, om denna attityd svarar mot stämningarna inom folkskollärarkårens djupa led. Läroverkslärarna är

klart kritiska, målsmännen har inte ansett sig kunna ta ställning, och från universitetshåll har uttalats starka betänkligheter.

Inte ens inom de politiska partierna råder någon verklig enighet. Mest belåtna är väl centerpartisterna, som tror sig tillgodose landsbygdens intressen genom att stödja skolberedningen. Om glesbygderna verkligen kommer att vinna något på högstadiereformen, återstår dock att se; vinsten kan i varje fall aldrig motväga den förlust, som drabbat dessa bygder genom att ett stort antal små byskolor nedlagts, utan att centerpartiet vederligen gjort några större anstalter för att rädda dessa anspråkslösa men ingalunda oviktiga kulturhårdar. Inom folkpartiet råder, såsom framgår bl. a. av pressdebatten, högst blandade känslor, vilket är desto naturligare, som partiets skolexpert svikit sina egna grundsatser för att säkerställa en kompromiss, som i vissa avseenden är pedagogiskt underlägsen socialdemokraternas ursprungliga bud. Inom regeringspartiet har Stellan Arvidson och hans meningsfränder utan större svårighet tagit hem spelet, men de många kritiska inläggen i Ny Tid visar, att någon full enighet inte råder ens inom detta läger.

Högerpartiet har under efter-

krigstiden fört en kulturpolitik, som skapat stark besvikelse inom kulturkonserverna kretsar. Partiet har i så hög grad koncentrerat sig på de ekonomiska frågorna, att det i kulturpolitiskt avseende kommit att bilda en passiv eftertrupp. Ett misstag gjordes redan 1950, då partiet anslöt sig till riksdagens dunkelt formulerade principbeslut om enhetsskolan, tydligen i det fåvitska hoppet, att riksdagsmajoriteten sedermera skulle avstå från sin rätt att tolka detta beslut i så radikal riktning som möjligt. Högern lät med andra ord den gamla lärdomsskolan falla utan att begära några garantier för att denna skolas bästa traditioner skulle kunna bevaras åt framtiden. Ett årtionde senare lät partiet grundskoledebatten nästan löpa linan ut, ända tills läraropinionen i elfte timmen skapade insikt om att något måste göras. Följden blev det nästan panikartade »avhoppet», som i viss mån var en befriande handling men som också var lätt att angripa, inte bara därför att det av motståndarna kunde betecknas som ett slags löftesbrott utan även därför, att den inom skolberedningen avgivna högerreservationen blott innebar ett blekt uppskovskrav och inte innehöll något konstruktivt motbud till skolberedningens differentieringsförslag.

Denna uppskovslinje har nu på goda grunder övergivits. I stället för att dölja sig bakom formeln »fortsatt försöksverksamhet» har

högerpartiets riksdagsgrupp framlagt en stor motion, som ger det efterlängttade konservativa motbudet i differentieringsfrågan. I motionen föreslås, att de lokala skolledningarna skall få tillåtelse att gruppera eleverna i sjunde och åttonde klasserna med utgångspunkt i deras fria tillval. Partiet har därmed såsom ett alternativ accepterat den tillvalsgruppering, som rekommenderats av Läroverkslärarnas riksförbund. Visbykompromissen med dess i princip sammanhållna högstadium kvarstår som ett annat alternativ i sammanhanget.

Högermotionen, som även i övrigt innehåller en rad kloka yrkanden och synpunkter, måste betecknas som både måttfull och realistisk. En mera resolut brytning med Visbykompromissen skulle visserligen från flera synpunkter ha varit tilltalande, men å andra sidan öppnar det nya förslaget vissa praktiska möjligheter för framtida jämkningar av 1962 års skolbeslut. Visbykompromissen har nämligen så många tekniska svagheter — eleverna på högstadiet tvingas t. ex. att i mycket stor utsträckning springa mellan olika klassrum, och klassföreståndarfrågan blir i det närmaste olöslig — att dylika jämkningar torde komma att framtvingas av den hårda verkligheten. En smidig anpassning efter olika orters önskemål och behov kan då bli en välkommen utväg. I och för sig borde det vara självklart, att en

betydande rörelsefrihet på förhand vore medgiven.

Det finns med andra ord fortfarande stora arbets- och bevakningsuppgifter för en målmedveten konservativ skolpolitik. Sveriges stora kvalitativa uppgifter i den västerländska kulturens och det tekniska framåtskridandets tjänst måste därvidlag vara ett självklart riktmärke. Detta betyder, att stor hänsyn måste tas till elever, som kan utföra viktiga insatser på detta plan. Därmed följer inte, att de ungdomar, som inte lämpar sig för teoretiskt kvalificerade yrken, behöver bli styvmoderligt behandlade. Tvärtom måste det vara en fördel för dem att relativt tidigt föras in på praktiskt inriktade bildningsvägar och slippa deprimerande jämförelser med teoretiskt begåvade kamrater. Skolberedningen har tagit märkvärdigt ringa hänsyn till dessa synpunkter: dess allmänna målsättning är alltför intellektualistisk, samtidigt som kunskapskraven från den högre utbildningens synpunkt fixerats alltför lågt.

Mot tillvalsdifferentieringen har invänts, att den inte skapar någon garanti för intellektuellt »homogena» klasser och att den i rätt stor utsträckning beror på tillfälligheter. Inga undervisningsavdelningar, inte ens på universitetsstadiet, är emellertid homogena i den meningen, att alla elever står på ungefär samma intellektuella nivå. Vad som vinnes genom till-

valsgruppering är likväl viktigt nog: de extrema differenserna elimineras, eftersom elever med god läsbegåvning rimligen väljer teoretiskt betonade linjer, medan elever med påtagligt klena förutsättningar för exempelvis språkstudier i regel aktar sig för dylika linjer. Givetvis blir differentieringsmöjligheterna mindre i landsbygdens skolor än i storstädernas, men dessa ojämnheter kan reduceras genom specialbestämmelser i fråga om klassernas storlek. För övrigt får förhållandena i glesbygderna, där numera blott en minoritet av skolbarnen är bosatt, inte bli grundvalen för den ordning, som skall gälla i tätorterna. Med ungefär samma fog skulle man kunna påyrka försämring i städernas postgång under motivering, att stadsborna inte bör ha några fördelar framför lantbefolkningen.

Några sociala olägenheter med en tidig differentiering kan inte påvisas. Endast genom att nonchaleraktuell statistik har skolberedningen kunnat fälla påståendet, att rekryteringen till högre skolor, när det gäller fördelningen på olika samhällsgrupper, under senaste tid blott i ringa mån har ändrat sig. Det förhåller sig tvärtom så, att efterkrigstiden i detta avseende präglats av en social utjämning, som i fråga om snabbhet söker sin like inom hela vår skolhistoria. Den gamla differentierade skolan har inte varit något hinder för en dylik utjämning, som säkerligen

kommer att fortsätta, vilken organisation som än införes. Risken är emellertid nu den, att det fria tillvalet ökar utrymmet för en socialt betingad föräldraambition, medan teoretiskt begåvade elever från miljöer med svaga studietraditioner får svårt att inom det sammanhållna högstadiets ram skaffa sig en god start för fortsatta studier.

En huvudtanke i skolberedningens betänkande är, att skolan i stigande utsträckning skall överta de fostrande uppgifter, som i det gamla samhället ansetts åvila hemmen. Den fostran, som vinnes genom arbetsdisciplin och kunskapsinhämtning, har härvidlag skjutits i bakgrunden till förmån för vissa aktningvärda men oklart definierade samarbetsideal. En följd av allt detta har blivit en viss kulturpolitisk närsynthet. Ting, som spelar en stor roll i vardagslivet — hemkunskap, yrkesorientering, samhällskunskap — har premierats på bekostnad av utbildningsmoment, som avser att vidga elevernas perspektiv på tillvaron och göra dem bättre skickade för kvalificerade uppgifter på det interna-

tionella planet. Ämnena tyska, franska, historia och geografi hotas därigenom av en allvarlig deklassering. Bakom dessa tendenser ligger en delvis omedveten strävan efter kulturell isolering, som svarar mot ledande socialdemokraters snäva syn på de stora europeiska samlevnadsfrågorna och deras därmed sammanhängande grova okunighet om Sveriges tidigare kontakter med främmande länder och världsdelar. Det talas i dessa dagar, inte minst på regeringshåll, vackra ord om Sveriges stora uppgift i de nya afroasiatiska länderna. Samtidigt förberedes emellertid en skolreform, som ofrånkomligen leder till ett försvagande av de hjälpmedel, som är nödvändiga för att svenska medborgare skall kunna nå verklig kontakt med de främmande nationernas föreställningsvärld. Vid utformningen av 1960-talets skolpolitik bör stor vikt läggas även vid denna sida av problemet. Därmed lägges grunden till den fortsatta reformverksamhet, som måste inledas samma dag som det nya skolbeslutet träder i kraft.